

کاربرد روش دیماتل در ارزیابی عوامل مؤثر بر احساس امنیت شهری مورد مطالعه: کلانشهر تهران

دکتر امیر حسین الهامی^۱، کاظم برهانی^۲، محمدامین پورطاهری^{۳*}

- ۱- عضو گروه جغرافیا، محیط زیست و پدافند غیرعامل پژوهشکده امنیت داخلی
- ۲- دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری و پژوهشگر پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس
- ۳- کارشناسی ارشد طراحی شهری، پردیس البرز دانشگاه تهران، پژوهشگر پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس

دریافت: ۱۴۰۰/۲/۶ پذیرش: ۱۴۰۰/۴/۲۲

چکیده

احساس امنیت شهروندان از مهم‌ترین ویژگی‌های مکان‌های شهری است. بدین منظور سنجش و ارزیابی احساس امنیت شهری همواره کانون توجه مطالعات شهری بوده است. هدف اصلی تحقیق حاضر ارزیابی عوامل مؤثر بر احساس امنیت شهری کلانشهر تهران با استفاده از روش تصمیم‌گیری مبتنی بر خطا و ارزشیابی آزمایشگاهی (دیماتل) به عنوان روشی جامع و یکپارچه است. در این پژوهش محققان نشان می‌دهند که ۸ معیار اصلی در ارزیابی احساس امنیت شهری در کلانشهر تهران حائز اهمیت است. بر حسب نتایج تحقیق، وجه امنیت اقتصادی و رفاه مادی و نیز وجه عدالت محوری بیشترین تأثیر را بر سایر عوامل احساس امنیت شهری در سطح کلانشهر تهران داشته‌اند. محققان نتیجه‌گیری می‌کنند که در عدم احساس امنیت شهری در کلانشهر تهران عناصر اقتصادی چون فقر، درآمد، بیکاری، گرانی و نیز توزیع ناعادلانه منابع و توأم با تبعیض مؤثرند و می‌توانند در سلامت جسمی و روحی شهروندان و در نهایت در بروز ناامنی تأثیرگذار باشند.

کلمات کلیدی: احساس امنیت، شهری، دیماتل، کلانشهر، تهران.

مقدمه

امنیت را باید کهن‌ترین موضوعات و از مهم‌ترین دغدغه‌های بشری حساب کرد که از بدو خلقت انسان تا زمان حاضر، همیشه ارتباطی ناگسستنی با ذات و جوهر هستی او داشته و همواره انسان‌ها نیز در جست‌وجوی آن بوده‌اند (سعادت فر، ۱۳۸۸: ۴). از دیدگاه اندیشمندان حوزه روان‌شناسی امنیت بسترساز آرامش روحی و روانی انسان است، به طوری که بر اساس نظریه مازلو، نیاز به امنیت یک موضوع روانی است که در صورت عدم تحقق آن، روان آدمی، آزرده می‌شود (کیانی مسلمی و بیگلری نیا، ۱۳۹۶: ۶۷). در حوزه شهر و شهرنشینی نیز با مروری بر تجربیات جهانی می‌توان استنباط کرد که شهرهای با سطوح نابرابری بیشتر، انسجام و وفاق اجتماعی پایین‌تر، برخورداری از فرصت‌های آموزشی کمتر، سطح سلامت و بهداشت پایین‌تر از سطح ایمنی و امنیت کمتر و در نتیجه از سطح زیست‌پذیری پایین‌تر و احساس امنیت کمتری نیز برخوردارند (قنبری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۳۰). تحلیل‌های کمی و کیفی در حوزه برنامه‌ریزی‌های شهری و شهرسازی مبین آن است که احساس امنیت شهری متغیری مستقل در تبیین بینش و کنش شهروندان محسوب می‌شود. بی‌تردید در تفکیک ارزش‌ها و هنجارها می‌توان امنیت را از عوامل اصلی و تعیین‌کننده زندگی شهرنشینی تلقی کرد. بر این مبنا گروهی نگرانی، ناامنی و اضطراب دائمی در زندگی شهروندان را از مهم‌ترین دغدغه‌های برنامه‌ریزی شهری و شهروندان محسوب کرده و آن را در هیچ شرایطی نادیده نگرفته‌اند (صارمی، ۱۳۸۹: ۴۶).

بر این اساس اگر بخواهیم احساس امنیت شهری را از ابعاد اجتماعی و فرهنگی تجزیه و تحلیل کنیم، در آن صورت می‌توان آن را وضعیتی با حداقل آسیب‌پذیری تلقی کرد که در آن شهروندان در کمال ایمنی نسبت به جان، مال، ناموس، حیثیت، هویت، ارتباطات، تفکرات و ارزش‌های خود در اطمینان خاطر به سر می‌برند (صالحی امیری و افشاری نادری، ۱۳۹۰: ۵۰). در سال‌های اخیر کلانشهر تهران با چالش‌های متعدد امنیت شهری مواجه گردیده که لزوم انجام برنامه‌ریزی‌های دقیق را در آن ضروری کرده است. به نظر می‌رسد یکی از مهم‌ترین زمینه‌های لازم برای تحقق مؤلفه‌های امنیت شناخت دقیق عوامل مؤثر بر احساس امنیت شهری است. چنین فرایندی در بلندمدت می‌تواند موجب پایداری امنیت شهری شود تا چالش‌های آینده از شدت اثربخشی کمتری برخوردار گردد. بنابر این بروز ناپایداری‌های امنیتی در کلانشهر تهران از آنجا که می‌تواند امنیت ملی را در عرصه‌های گوناگون به مخاطره اندازد، لازم است با اشکال متعدد نسبت به شناسایی عوامل تأثیرگذار بر آن مورد مطالعه قرار گیرد. در سال‌های اخیر از روش‌های متعددی برای ارزیابی و شناسایی عوامل مؤثر بر احساس

امنیت شهروندان در سطح کلانشهر تهران استفاده شده که به دلیل همه‌جانبه نبودن و عدم استفاده از روش‌های تعاملی تبیین‌کننده روابط علت و معلولی از کارایی و اثربخشی لازم برخوردار نبوده‌اند. با مروری بر پیشینه این مفهوم در کلانشهر تهران که با ۱۴ مقاله علمی و پژوهشی مورد تدقیق قرار گرفته (به دلیل ماهیت تحقیق در بخش روش‌شناسی به‌طور کامل بدان پرداخته شده است) به نظر می‌رسد تحقیقات انجام‌شده کمتر به شیوه کل‌گرا، یکپارچه و مبتنی بر روش‌شناسی تعاملی و علت و معلولی انجام شده است. این شکاف را می‌توان در دو حوزه موضوع و روش‌شناسی به‌خوبی مشاهده کرد. بر این مبنای هدف از مقاله حاضر ارزیابی و شناسایی عوامل مؤثر بر احساس امنیت شهری شهروندان در کلانشهر تهران از دیدگاه خبرگان به شیوه شبکه‌سازی و تعاملی با استفاده از روش تصمیم‌گیری مبتنی بر خطا و ارزشیابی آزمایشگاهی است تا شکاف تحقیق از طریق شناسایی عوامل تأثیرگذار و تأثیرپذیر بر احساس امنیت شهری کاهش بیابد و بستر مناسبی برای افزایش احساس امنیت شهری در سطح کلانشهر تهران فراهم گردد.

مبانی نظری تبیین‌کننده روش‌های ارزیابی و شناسایی عوامل مؤثر بر

احساس امنیت شهری

احساس امنیت در محیط‌های شهری از ضروریات توسعه و راهبردی برای تأمین توسعه پایدار شهری است. به‌طوری‌که در سطح سازمان‌های بین‌المللی و نیز مکاتب فلسفی توجه به واژه «امنیت» در حوزه شهروندی بیش از گذشته مورد تأکید قرار گرفته شده است. سازمان ملل متحد در سال ۱۹۱۳ نشان می‌دهد که بسیاری از شهرهای اروپایی با تهدیدات فراوانی چون تصادفات در راه‌های ارتباطی، ناامنی، آلودگی هوا، کمبود فرصت‌های شغلی، کمبود خدمات آموزشی، آلودگی صدا، کمبود خدمات بهداشتی، کمبود خدمات اجتماعی، کمبود مسکن و کمبود حمل و نقل عمومی مواجه‌اند. بدین ترتیب از منظر سازمان ملل ۱۰ حوزه فوق‌شاکله‌های امنیت شهری و کیفیت زندگی شهری را به خود اختصاص می‌دهند (Jakaitis, 2015:5). در گزارش جهانی سکونتگاه‌های انسانی که در سال ۲۰۰۷ انتشار یافت، تمرکز بر روی سه تهدید اصلی جرم و شورش، عدم امنیت حاصل از سلب تملک، اخراج به‌زور و خلع ید از واحدهای اجاره‌ای و عدم امنیت حاصل از مخاطرات طبیعی و انسان‌ساخت در کانون معیارهای سنجش احساس امنیت شهری بوده است. در این گزارش تصریح شده که چگونه فقر توانسته به‌عنوان یک عامل تأثیرگذار زمینه‌تشدید عدم ایمنی و امنیت شهروندان را فراهم کند (United Nations Human Settlements Program, 2007:7). همچنین در سال‌های اخیر

مفهوم شهرهای هوشمند از طریق تبدیل زیرساخت‌های سنتی به مدرن با استفاده از فناوری‌های ارتباطی و ارتباطات دیجیتالی مورد تأکید قرار گرفته شده است. یکی از مهم‌ترین مباحثی که در شهرهای هوشمند مورد توجه است امنیت شهری است. نواحی شهری همواره با تهدیدات متعددی روبه‌رو هستند که اجتناب از این تهدیدات مهم‌ترین بخش مدیریت شهری محسوب می‌گردد. بدین ترتیب شکل‌گیری مفاهیمی چون امنیت و ایمنی شهری که به‌دنبال یکپارچگی فناوری و محیط طبیعی به‌منظور افزایش اثربخشی فرایندها در حوزه امنیت برای کاهش تهدیداتی چون جرم و جنایت، ترور، شورش‌ها، حوادث طبیعی و سایر تهدیدات برای حفظ شهروندان است از اهمیت ویژه‌ای برخوردار شده است. در سال‌های اخیر نیز همگام با توسعه ادبیات مرتبط با امنیت شهری اقدامات متعددی در خصوص تعریف شهر امن شده است. تعاریف مرتبط با شهر امن و احساس امنیت شهری نیز در منابع مختلف به شیوه‌های متفاوت تبیین شده است. گروهی معتقدند شهر امن به قسمت‌هایی از شهر که از لحاظ امنیت قابل زندگی باشد اطلاق می‌شود. در این بخش از تعریف تمرکز بر جرم و جنایت در نواحی شهری است. گروهی نیز بر این باورند که مفهوم شهر امن به‌عنوان یک رویکرد میزان قابلیت پاسخگویی شهروندان به انواع بحران‌ها و تهدیدات اعم از انسانی و طبیعی است. همچنین گروهی معتقدند احساس امنیت و ایمنی شهری را باید با رویکرد کیفی نگریست؛ لذا آنان احساس خطر و تهدید را مبنایی برای تعریف عدم امنیت در نواحی شهری می‌دانند (Mega Risdiana and Dwi Susanto, 2019:293). در این راستا ایمنی و امنیت شهری در جست‌وجوی تحقق نظام حمل و نقل عمومی ایمن، فضاهای عمومی امن و قابل دسترس، حفاظت در برابر مخاطرات طبیعی، دسترسی برابر به خدمات پایه و اساسی و دسترسی برابر به عدالت برای تمامی شهروندان هستند (DCEF, 2019:2-16). لذا آنان وظیفه کارگزاران و برنامه‌ریزان شهری را تحقق شاخص عدالت فضایی قلمداد می‌کنند (Tulumello, 2017:399). در پاره‌ای از منابع غربی نیز نماگرهای تبیین‌کننده امنیت شهری در چهار طبقه شامل توسعه شهری، جرم و جنایت و بی‌ثباتی شهری، مسکن و زیست‌پذیری شهری و مخاطرات شهری طبقه‌بندی می‌شوند (Yu et al, 2013:11). بر این مبنا در برنامه توسعه انسانی سازمان ملل نیز ابعاد امنیتی در هفت دسته اقتصاد، غذا، بهداشت، محیط‌زیست، فرد، جامعه و سیاست تبیین شده است (جوانمرد، ۱۳۸۵: ۱۳۷).

در گزارش توسعه انسانی چند نوع ناامنی شامل امنیت اقتصادی، امنیت غذایی، امنیت بهداشتی، امنیت زیست‌محیطی، امنیت شخصی، امنیت جامعه، امنیت سیاسی، امنیت شغلی و امنیت اطلاعات مطرح شده است (تاج‌بخش، ۱۳۹۷: ۳۶۹).

برای نمونه بر اساس طبقه‌بندی مؤسسه اکونومیست ۵۷ عامل یا نماگر برای ارزیابی شهرهای امن در سال ۲۰۱۹ طراحی و در تعدادی از شهرهای جهان مورد ارزیابی قرار گرفته شده است. حوزه ایمنی شهرها در این تقسیم‌بندی با چهار معیار امنیتی شامل امنیت دیجیتال، امنیت زیرساختی، امنیت فردی یا شخصی و امنیت حوزه سلامت و بهداشت مورد ارزیابی قرار گرفته شده است.

در این طبقه‌بندی شهر توکیو با ۹۲، سنگاپور با ۹۱/۵، اوزاکا با ۹۰/۹ و آمستردام با ۸۸ امتیاز امن‌ترین شهرهای جهان شناخته شده‌اند (The Economist Intelligence, 2019: 15). به نظر می‌رسد از دیدگاه مکاتب غربی، به‌ویژه ساختارگرایان، سه عامل اساسی در شکل‌گیری احساس ناامنی شهری مؤثرند:

۱) عوامل بنیادی: در این دیدگاه عوامل بنیادی به‌عنوان یکی از فرض‌های اساسی برای بروز ناامنی در شهرها به‌ویژه کلانشهرها قلمداد شده است. دسترسی محدود به منابع، عدم دسترسی برابر به ساختارها و منابع حیاتی، نابرابری‌های موجود در بحث‌های اعتقادی و ایدئولوژیکی بین اقوام و اقشار مختلف شهری می‌توانند به‌عنوان عامل راهبردی موجب ناامنی شهری گردند.

۲) عوامل دینامیکی: این عوامل به مقوله‌های مهمی چون کیفیت زندگی شهری، دسترسی به خدمات و تحولات شهری اشاره دارد. در واقع این عوامل به ارزیابی پویایی فرایندهایی اشاره دارد که در اثر عدم دسترسی برابر و عدم توزیع متوازن این فرایندها در قالب عوامل دینامیکی موجب بروز ناامنی در شهرها می‌شوند.

۳) عوامل ایمنی: فرایند نامناسب طراحی فضاهای شهری و ساختار محیط کالبدی در شهرها، طراحی ناپایدار زیرساخت‌ها به‌ویژه برای مقابله با مخاطرات محیطی می‌توانند بسترساز بروز ناامنی در شهرها گردند (محمدی ده‌چشمه و علیزاده، ۱۳۹۴: ۱۴۹).

همگام با ارزش‌های حاکم بر فرهنگ غرب، نگاه اسلام به موضوع احساس امنیت از تفاوت‌های ماهوی برخوردار است. امنیت مطلوب در اسلام آن است که با برخورداری جامعه از مواهب الهی، همه مردم با وظیفه خود آشنا و از هر لحاظ بی‌نیاز گردند. آنگاه در اثر بی‌نیازی هیچ‌کس خیال تجاوز به حقوق دیگران را در سر نمی‌پروراند تا در سایه آن بندگان خدا فرصت عمل به وظیفه خود و خودسازی معنوی را بیابند و به امنیت واقعی دست یابند (موسوی کاشمیری، ۱۳۸۸: ۹۷). در این ساختار سؤالات معنایی و مبتنی بر ذات امنیت شامل چرایی امنیت، چیستی امنیت، ارزش امنیت، غایت امنیت و موضوع امنیت در مکتب اسلام با سایر

مکاتب غربی چون رئالیسم و ایدئالیسم تا حدودی متفاوت به نظر می‌رسد (هندیانی، ۱۳۸۶: ۱۹)، (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۸).

در مقام مقایسه با اندیشه محققان غربی، امنیت شهری باید با معیارهای مبتنی بر جهان‌بینی اسلامی مورد سنجش و ارزیابی قرار گیرد. بدین ترتیب به نظر می‌رسد در شهرهای اسلامی، شهرها باید باتوجه به جنبه‌های مختلف از جمله ساختار اجتماعی، ریخت‌شناسی، شیوه اداره امور شهر و امور مذهبی مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرند (فلاح، ۱۳۹۸: ۱۱). در اسلام چهار منبع اصلی کتاب، سنت، عقل و اجماع مبنایی برای شناسایی معیارهای امنیت محسوب می‌شوند (سواد و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۰۲). لذا همان‌طور که مرتضی هشام در کتاب «اصول سنتی ساخت و ساز در اسلام» تصریح دارد، تحلیل و ارزیابی شهرهای اسلامی باید بر پایه قوانین و سنت‌های اسلامی چون قوانین شریعت و شرع، قرآن کریم، سنت، منابع تکمیلی، فقه و منابع فقهی انجام پذیرد تا بستر مناسبی برای تبیین معیارهای امنیت شهری فراهم گردد (هشام، ۱۳۸۷: ۱۹).

در اسلام دو دیدگاه در خصوص تحقق امنیت به‌عنوان مهم‌ترین شاخص شهر اسلامی مورد توجه است. دیدگاه اول به کالبد اصالت می‌دهد و معیارها و اصول مشخصی را برای ساخت فضای کالبدی به‌منظور تحقق امنیت پیشنهاد می‌کند و دیدگاه دوم به بُعد معنوی شهر اسلامی در جهت تحقق امنیت شهری اصالت می‌دهد. بدین ترتیب در شهر اسلامی عمران، آبادانی و زیبایی شهری حفظ طبیعت و صفای طبیعی و عواملی از این دست درکنار عدالت و تقسیم خدمات شهری، تأمین آرامش روحی و امنیت معنوی و ظهور و اعتلای مظاهر اسلامی مطرح است (فلاح، ۱۳۹۴: ۶۳).

بدین ترتیب به نظر می‌رسد در بروز احساس ناامنی شهری از دیدگاه اسلامی مجموعه‌ای از عوامل مادی و غیرمادی، ذهنی و عینی چون فرم و عملکرد نامناسب فضا (ریخت و کارکرد)، عدم برخورداری از حس مکان، شیوع شاخص‌های تبذیری (حب دنیا، حرام‌خواری، غفلت، رباخواری)، ضعف شاخص‌های تبشیری (تقوی، عدالت، ایمان، گذشت و توسل)، تغییر بدون برنامه کاربردی شهر، ناکارآمدی نظام قضایی و انتظامی و نگرانی از هزینه‌های زندگی طبقه‌بندی کرد که قادرند در تضعیف امنیت شهری مؤثر واقع شوند (افسری و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۲۳).

بر این اساس امنیت و کاهش شکنندگی شهری چالش رو به تزاید سیاست‌های دولتی برای مقابله با پدیده‌های ناامنی است. این سیاست‌ها نیازمند یکپارچگی فعالیت‌ها اعم از برنامه‌ریزی

و نیز توجه حکومت‌ها به شهرها برای رفع تهدیدات مرتبط با ناامنی همانند شورش‌ها، جرم و جنایت، ترس و نیز ناامنی‌های اقتصادی است (Commins, 2018:5).

بر این مبنا با مرور مبانی نظر تحقیق، به نظر می‌رسد براساس نگرش‌های جدید امنیت به همان اندازه که مقوله‌ای فیزیکی است یک مقوله روانی محسوب می‌شود. پس امنیت شامل دو بُعد عینی و ذهنی است (رضایی خرم‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۸: ۹۴). بر این مبنا با توجه به عوامل تبیین‌کننده احساس امنیت شهری در مکاتب غربی و مکتب اسلام می‌توان ۸ عامل (ایمان، معنویت، ارزش‌ها و باورهای دینی)، (عدالت، برابری و عدم تبعیض)، (رفاه مادی)، (احساس سلامت و بهداشت روحانی و جسمانی)، (فقدان خشونت، جرم، سرقت، نزاع و درگیری)، (فقدان سوءرفتارها و بی‌اخلاقی‌ها)، (فقدان مخاطرات طبیعی و انسان ساخت) و (توسعه کالبدی پایدار) را از وجوه مشترک عوامل تبیین‌کننده احساس امنیت شهری محسوب کرد که لازم است در ارزیابی‌های مرتبط با حوزه امنیت شهری مورد سنجش و ارزیابی قرار گیرند. این عوامل لازم است در قالب مدل‌های ساختاری و تعاملی همان‌طور که مدل مفهومی تحقیق مندرج در شکل (۱) نشان می‌دهد مورد تحلیل قرار گیرند. به نظر می‌رسد فقدان روش‌های تعاملی مبتنی بر شناسایی و ارزیابی عوامل تأثیرگذار و تأثیرپذیر در قالب ساختار علت و معلولی از ضعف‌های اساسی تحقیقات انجام‌شده در حوزه امنیت است. استفاده از روش‌های مبتنی بر مدل‌های ساختاری تفسیری و نیز روش تصمیم‌گیری مبتنی بر خطا و ارزشیابی آزمایشگاهی قادر است از چنین ضعفی پرهیز کند و ارزیابی دقیق‌تری از عوامل مؤثر بر احساس امنیت شهری را ارائه دهد.

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق

روش تحقیق

به‌منظور سنجش و ارزیابی عوامل مؤثر بر احساس امنیت شهری محتوای بیش از ۳۰ منبع داخلی و خارجی بررسی و تحلیل شد و درنهایت با مرور مکاتب غربی اعم از رئالیسم، نئورئالیسم، لیبرالیسم، نئولیبرالیسم، سازه‌نگاری و نیز نظریه‌های انتقادی و نظریه‌پردازانی چون بوزان، دورکیم، پارسونز، گیدنز و نیز دیدگاه اسلام که در هر یک از منابع مورد تأکید قرار گرفته‌اند، ۸ عامل تأثیرگذار به‌عنوان متغیرهای پیشران امنیت شهری کلانشهر تهران به شرح زیر شناسایی شد:

- برخورداری از ایمان، معنویت، ارزش‌ها و باورهای دینی که مبین وجه معنوی شهروندان در تحقق امنیت شهری است (X_1).
- بهره‌مندی از عدالت، برابری و عدم تبعیض که تبیین‌کننده تخصیص متوازن منابع و امکانات شهری است (X_2).
- برخورداری از رفاه مادی (درآمد و اشتغال پایدار) و به دور از فقر، بیکاری و گرانی که مبین وجه امنیت اقتصادی جامعه شهری است (X_3).
- برخورداری از سلامت روحانی و جسمانی شهروندان که متضمن سرزندگی و پایداری روان‌شناختی جامعه شهری است (X_4).

- مصون از تهدید و ترس از خشونت، جرم، سرقت، قتل، نزاع و درگیری که متضمن امنیت مالی و جانی شهروندان است (X_5).
 - ایمن از بی‌اخلاقی‌ها به‌ویژه از دروغ‌ها و مفاسد اداری کارگزاران، بی‌اعتمادی‌ها، عدم اطمینان‌ها، بی‌قانونی‌ها، بی‌نظمی‌ها، بی‌حرمتی‌ها، خیانت‌ها و منکرات که متضمن جامعه شهری اخلاق‌مدار است (X_6).
 - ایمن از انواع مخاطرات طبیعی و انسان‌ساخت اعم زلزله، سیل، بیماری‌های واگیردار، آلودگی هوا که تبیین‌کننده محیط‌زیست پایدار شهری است (X_7).
 - برخوردار از فضایی کالبدی پایدار اعم از مسکن مناسب و دسترسی‌های بهینه به انواع خدمات که تبیین‌کننده امنیت کالبدی پایدار برای تمامی شهروندان است (X_8).
- پس از شناسایی متغیرهای تبیین‌کننده احساس امنیت شهری، روش‌های سنجش و ارزیابی آن در کلانشهر تهران شناسایی شد. بر این مبنا بسیاری از محققان با استفاده از انواع روش‌های کمی و یا کیفی درصدد سنجش و ارزیابی احساس امنیت شهری بوده‌اند. بررسی‌های موجود نشان می‌دهد که در طی یک دهه اخیر ۱۴ مقاله علمی و پژوهشی به مقوله امنیت شهری در سطح کلانشهر تهران پرداخته است که فهرست آنان در جدول (۱) نشان داده شده است.

جدول ۱: روش‌های سنجش و ارزیابی تحقیقات مرتبط با امنیت شهری در کلانشهر تهران

عنوان طرح	یافته‌های تحقیق	روش‌های سنجش و ارزیابی امنیت شهری
بررسی و سنجش حس امنیت در مناطق مختلف شهری نمونه موردی: منطقه ۲ و ۱۱ شهر تهران (قرایی و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۱).	حس امنیت در مناطق شمالی شهر در هنگام شب و روز متفاوت است و این تفاوت در میزان کاهش حس امنیت شب هنگام در میان زنان و مردان محسوس است. ولی درمورد مناطق مرکزی تفاوتی در میزان حس امنیت زنان و مردان مشاهده نمی‌گردد و شب هنگام، امنیت برای خروج از منزل برای آنان به یک میزان کاهش می‌یابد.	استفاده از آمار توصیفی و جداول متقاطع
ارزیابی احساس امنیت شهروندان با رویکرد منظر شهری نمونه موردی محله اوین (رفعیان و همکاران، ۱۳۹۱: ۶۲).	یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که کلیه معیارهای به‌کاررفته در سه سطح مدل سنجش احساس امنیت در محدوده مورد مطالعه با متغیر منظر شهری رابطه معناداری دارد. همچنین بین میانگین احساس امنیت و میانه نظری اختلاف معناداری وجود دارد. احساس امنیت در محدوده مورد مطالعه از دید ساکنان، پایین‌تر از سطح متوسط ارزیابی شده است.	استفاده از روش‌های آماری، اختلاف میانگین‌ها و ضریب همبستگی
بررسی عوامل مرتبط با احساس ناامنی در محلات شهری نمونه موردی: ناحیه ۳ منطقه ۱۷ شهر تهران (رضوان و فتحي، ۱۳۹۱: ۴۰۳).	بین ساکنان محله‌های مورد مطالعه از نظر میزان احساس ناامنی تفاوت معناداری وجود دارد. متغیرهای سن، تعداد خانوار در واحد مسکونی و میزان شناسایی محله توسط افراد مورد مطالعه عموماً در احساس ناامنی ساکنان تأثیرگذار نیست؛ اما متغیرهایی همچون مدت‌زمان سکونت در محل و احساس تعلق مکانی افراد مورد مطالعه، به‌طور معناداری در احساس ناامنی آنان مؤثر است.	استفاده از روش‌های آمار استنباطی و تحلیل واریانس
تبیین عوامل اجتماعی - سیاسی مؤثر بر امنیت شهر تهران (جان‌پرور و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۶).	برای شناخت عوامل مؤثر بر ناامنی شهر تهران مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی در این زمینه انجام شده است و عوامل مؤثر در ناامنی شهر تهران در قالب شش بخش تمرکز شده است که نتایج حاصله نشان‌دهنده تفاوت دیدگاه شهروندان در مناطق مورد مطالعه نسبت به شاخص‌های مؤثر بر ناامنی شهر تهران است.	استفاده از آمار استنباطی مبتنی بر روش تی یک نمونه‌ای
عوامل مؤثر بر بهبود امنیت محلات شهری؛ مورد مطالعه، محله جنت‌آباد شمالی شهر تهران (موسی کاظمی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۰).	متغیرها در هر سه بعد «کارکردی»، «اجتماعی» و «کالبدی» با میزان امنیت ساکنان در محله جنت‌آباد شمالی ارتباط داشته‌اند. از این متغیرها، هویت محله بیشترین تأثیر را در افزایش احساس امنیت داشته است.	روش‌های آماری و محاسبه ضرایب همبستگی
ساختار فضایی شهر و احساس امنیت در بین زنان مطالعه موردی: ورودی مترو تجریش و پایانه جنوب تهران (فلاحتی، ۱۳۹۴: ۶۹).	نتایج حاصل از مطالعه نشان می‌دهد مشکلات کالبدی و وجود آسیب‌های اجتماعی در محدوده خارج از ایستگاه بر میزان احساس امنیت اثر کاهنده داشته و امکانات امنیتی داخل ایستگاه موجب تقویت احساس امنیت می‌شود. ولی خدمات ایستگاه تأثیر معناداری بر احساس امنیت مسافران ندارد و بنابراین در توسعه فضاهای شهری توجه به زیرساخت‌های بنیادین همچون تأمین امنیت نقش مهمی دارد.	استفاده از روش‌های آماری با استفاده از آزمون اختلاف میانگین‌ها و تحلیل معادلات ساختاری

ادامه جدول ۱: روش‌های سنجش و ارزیابی تحقیقات مرتبط با امنیت شهری در کلانشهر تهران ۱

تحلیلی بر وضعیت میلمان شهری منطقه ۱۵ شهرداری تهران (شاه‌حسینی و عاشورمرا، ۱۳۹۴: ۲۰).	براساس یافته‌های به‌دست‌آمده در نوع و استقرار میلمان شهری منطقه ۱۵ شهر تهران هم به مسائل فرهنگی توجه نشده، و هم متناسب با جمعیت ساکن در منطقه نیست. همچنین با استفاده از روش تاپسیس در رتبه‌بندی نواحی مشخص شد که در زمینه میلمان پارکی ناحیه ۳ و در زمینه میلمان خیابانی ناحیه ۲ در رتبه اول قرار دارند.	استفاده از آمار استنباطی مبتنی بر روش تی تک نمونه‌ای و روش تصمیم‌گیری تاپسیس
رهیافت نوین ارتقای سطح امنیت شهر تهران با رویکرد پدافند غیرعامل (حسینی و قدیری، ۱۳۹۵: ۵۵).	از مقوله‌های مهم در امر ارتقای سطح امنیت مقوله‌های مربوط به عوامل کالبدی است. در میان مقوله‌های کالبدی، مکان‌یابی مناسب کاربری‌های شاخص به‌عنوان آن دسته از کاربری‌هایی که نقش بسیار حساسی در آسیب‌پذیری شهر دارد و می‌توان پس از فجایع به کمک آن‌ها اراضی محدوده آسیب‌دیده را مدیریت کرد، نقش بسیار مهمی را در ارتقای سطح امنیت ایفا می‌کند. در واقع ضروری است که با مشارکت ساکنان الگوی بهینه‌ای برای قرارگیری این کاربری‌ها ارائه داد. الگویی که به‌واسطه درگیر کردن ساکنان محله و وجود مقیاس خرد محلی تحقق‌پذیری آن با حداقل موانع همراه است.	استفاده از تحلیل فضایی (GIS) و آمار فضایی
بررسی کیفیت کالبدی منطقه ۱۲ تهران (مهدیزاد و نعیمی، ۱۳۹۵: ۵۲۶).	نتایج ارزیابی حاکی از آن هستند که شاخص‌های اجتماعی - فرهنگی در منطقه و زیرشاخص کیفیت کالبدی در منطقه، در وضعیت نامطلوب و شاخص‌های زیست‌محیطی، در وضعیت بسیار نامطلوبی قرار دارند؛ اما شاخص‌های اقتصادی در وضعیت نسبتاً مطلوب‌تری قرار دارند.	مار توصیفی
سنجش امنیت شهری در محله فرحزاد تهران با استفاده از روش تحلیل عاملی (عباس‌زادگان و همکاران، ۱۳۹۵: ۶۱).	نتیجه نشان می‌دهد که اولویت در بهبود امنیت محله فرحزاد توجه به تناسب میان عملکرد، کالبد و قشر اجتماعی و عامل فضاهای عمومی سرزنده و خوانا است.	استفاده از روش تحلیل عاملی
نقش عوامل محیطی و کالبدی در ارتقای امنیت فضاهای شهری، نمونه موردی: منطقه ۸ شهرداری تهران (مرصوصی و عطیعی، ۱۳۹۶: ۱۵۲).	امنیت در آن دسته از فضاهای عمومی که از بدنه یا محدوده‌های پیرامونی با ویژگی کاربری‌های ترکیبی و متنوع اراضی شهری برخوردار بودند، در مقایسه با سایر فضاهای مشابه که فاقد ویژگی تنوع و ترکیب کاربری اراضی شهری بودند متفاوت بود.	استفاده از روش‌های آماری، اختلاف میانگین‌ها و خوشه‌بندی وارد
ارزیابی امنیت در فضاهای عمومی شهری، نمونه موردی: پارک‌های شهر تهران (نظم‌فر و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵۶).	مهم‌ترین عوامل ایجاد ناامنی در پارک‌های لویزان، چیتگر و سرخه‌حصار عبارت بود از دستگیری مرتکبان به جرائم منکرانه، معتاد، شرب خمر و مشروبات الکلی، نزاع و درگیری، مفاسد اجتماعی و بدحجابی، صدور قبض تخلفات خودرویی، توقیف خودرو، امنیت اجتماعی، حمل سلاح سرد و گرم، افراد اغفال‌کننده و زورگیر یا مظنون به زورگیری و دستگیری اراذل و اوباش.	استفاده از روش ANP و روش پرومته
بررسی احساس امنیت و عوامل مؤثر بر آن در شهر تهران (امیر کافی، ۱۳۸۵: ۲۲).	احساس امنیت بر اساس بی‌نظمی‌های اجتماعی، ریسک اعتماد کردن، درک از بروز جرائم و امداد و یآوری انجام شده است. نتایج نشان می‌دهند در منطقه مسکونی بیش از حد متوسط و در شهر تهران کمتر از حد متوسط است.	استفاده از آمار توصیفی و ضریب همبستگی، تحلیل مسیر

منبع: محققان با استفاده از تحلیل منابع در دسترس.

همان‌طور که مشاهده می‌شود از مجموع تحقیقات انجام‌شده دوازده تحقیق با استفاده از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی، یک تحقیق با استفاده از روش تصمیم‌گیری پرومته و یک تحقیق نیز با استفاده از تحلیل‌های فضایی به شناسایی عوامل مؤثر بر امنیت شهری کلانشهر تهران پرداخته‌اند. بدین ترتیب به نظر می‌رسد فقدان روش‌های تعاملی مبتنی بر شناسایی و ارزیابی عوامل تأثیرگذار و تأثیرپذیر در قالب ساختار علت و معلولی از ضعف‌های اساسی تحقیقات انجام‌شده در این حوزه است. استفاده از روش‌های مبتنی بر مدل‌های ساختاری تفسیری و نیز روش تصمیم‌گیری مبتنی بر خطا و ارزشیابی آزمایشگاهی قادر است از ضعف تحقیقات موجود بکاهد و ارزیابی دقیق‌تری از عوامل مؤثر بر احساس امنیت شهری ارائه کند. در این راستا به‌منظور عملیاتی کردن روند سنجش و ارزیابی احساس امنیت شهری با استفاده از روش تصمیم‌گیری مبتنی بر خطا و ارزشیابی آزمایشگاهی از دیدگاه ۲۰ نفر از خبرگان علمی و اجرایی اعم از دانشگاه‌های شهر تهران شامل اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌ها در رشته‌های جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، شهرسازی، جامعه‌شناسی شهری، جغرافیای سیاسی، الهیات، علوم سیاسی و نیز افراد مسئول و متخصص در حوزه مدیریت و برنامه‌ریزی شهری استفاده شد. به‌منظور اجرایی کردن روش پیشنهادی، موارد زیر به اجرا گذاشته شده است (Chen, 2012:28), (Falatoonitoosi, 2014:1-2), (Shieh, 2010:279), (Detcharat & Pongpun, 2013:85-92).

- جمع‌آوری نظرات خبرگان و تشکیل ماتریس (Z): در این مرحله نظرات خبرگان و تشکیل ماتریس مقایسه‌ای دو به دو عوامل تأثیرگذار بر احساس امنیت شهری در سطح کلانشهر تهران مطابق جدول (۲) ارزیابی شد.

جدول ۲: ارزیابی اثرگذاری مقایسه‌ای گزینه‌های تبیین‌کننده احساس امنیت شهری

میزان تأثیرگذاری	نمره
بدون تأثیر	۰
تأثیر ضعیف	۱
تأثیر متوسط	۲
تأثیر قوی	۳

سپس با احتساب میانگین نظرات، ماتریس Z_{ij} از طریق تابع زیر تشکیل شد.

$$z_{ij} = (a_{ij}(1) + a_{ij}(2) + \dots + a_{ij}(k) + \dots + a_{ij}(m)) / m$$

$$Z_{ij} = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m x_{ij}^k$$

به دلیل گستردگی ماتریس ارزیابی با افزایش تعداد عوامل تأثیرگذار بر احساس امنیت شهری سعی شد تعداد محدودتری از عوامل انتخاب و تا حد امکان عوامل نزدیک به یکدیگر ادغام شوند. در ماتریس ارزیابی موجود هر خبره موظف به تکمیل ۵۶ سلول با مقایسه دو به دو اثرات هر عامل بر عامل دیگر و نیز معکوس آن بوده است که فرایندی سخت و دشوار در فرایند تحقیق محسوب می‌شود و انتخاب جامعه نمونه برای تکمیل فرم ارزیابی را با چالش روبه‌رو می‌ساخت.

- محاسبه میزان استاندارد رابطه مستقیم اولیه و تشکیل ماتریس (D): در این مرحله با استفاده از توابع زیر نسبت به استاندارد کردن ماتریس Z_{ij} و تشکیل ماتریس استاندارد (D) اقدام شده است.

$$D = \lambda * Z,$$

$$\lambda = \text{Min} \left[\frac{1}{\max \sum_{j=1}^n |z_{ij}|}, \frac{1}{\max \sum_{i=1}^n |z_{ij}|} \right]$$

- استخراج کل ماتریس روابط (T): ماتریس کل روابط همان‌طور که تابع زیر نشان می‌دهد، از معکوس تفریق ماتریس واحد با ماتریس استاندارد و ضرب آن بر ماتریس استاندارد به دست می‌آید. در این مرحله به منظور محاسبه معکوس ماتریس از نرم‌افزار ماتریس پراجکت استفاده شده است.

$$T = D(I - D)^{-1}$$

- محاسبه مجموع ردیفی و ستونی ماتریس (T)
پس از محاسبه مجموع ردیفی و ستونی ماتریس (T) هر یک از عوامل بر اساس قاعده تصمیم زیر ارزیابی خواهد شد:

✓ هرچه عدد بزرگ‌تر، اثرگذارتر R_i

✓ هرچه عدد بزرگ‌تر، اثرپذیرتر C_j

✓ مجموع شدت هم از نظر نفوذکنندگی یا اثرگذاری و هم از نظر تحت نفوذ واقع شدن

یا اثرپذیری $(R_i + C_j)$

✓ در صورت مثبت بودن شدیداً نفوذکننده یا اثرگذار و در صورت منفی شدیداً تحت نفوذ یا اثرپذیر $(R_i - C_j)$. همچنین بر اساس برآورد حاصل از میزان $(R_i - C_j)$ اگر اثر هر عامل بزرگ‌تر از عدد صفر باشد، می‌توان آن را در گروه عوامل علی و در غیراین صورت آن را در گروه عوامل معلولی جای داد.

- تعیین ارزش عددی آستانه (α) : به منظور سنجش ارزش عددی آستانه مورد پذیرش برای طراحی دیاگرام علت و معلولی از تابع زیر استفاده می‌شود.

$$\alpha = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n [tij]}{N}$$

- ساخت دیاگرام روابط علت و معلولی

نتایج و یافته‌های تحقیق

یافته‌های تحقیق حاصل از تحلیل نظرات خبرگان بر اساس روش تصمیم‌گیری مبتنی بر خطا و ارزشیابی آزمایشگاهی مندرج در جدول (۳) نشان می‌دهد که از میان ۸ عامل مؤثر بر احساس امنیت شهروندان کلانشهر تهران، به ترتیب سه عامل بهره‌مندی از عدالت، برابری و عدم تبعیض (X_2) ، برخورداری از رفاه مادی (درآمد و اشتغال پایدار) و به دور از فقر، بیکاری و گرانی (X_3) و ایمن از بی‌اخلاقی‌ها به‌ویژه از دروغ‌ها و مفاسد اداری کارگزاران، بی‌اعتمادی‌ها، عدم اطمینان‌ها، بی‌قانونی‌ها، بی‌نظمی‌ها، بی‌حرمتی‌ها، خیانت‌ها و منکرات به‌عنوان عوامل نفوذکننده یا اثرگذار (R_i) شناسایی شده‌اند. یافته‌های تحقیق همچنین نشان می‌دهند که عامل برخورداری از سلامت روحانی و جسمانی شهروندان که متضمن سرزندگی و پایداری روان‌شناختی جامعه شهری است (X_4) ، تحت‌نفوذترین یا اثرپذیرترین (C_j) عامل محسوب می‌شود.

جدول ۳: اثرگذاری و اثرپذیری عوامل تبیین‌کننده احساس امنیت شهری در کلانشهر تهران

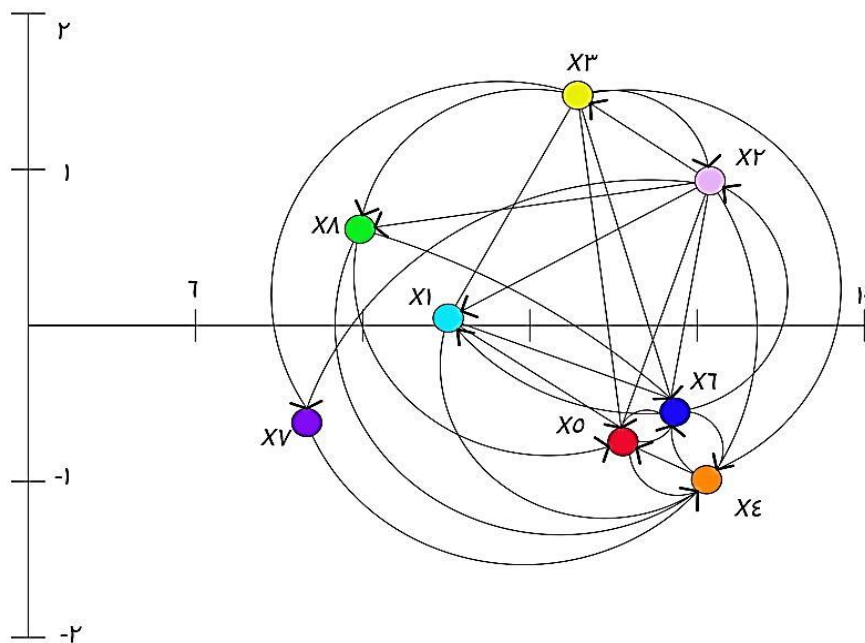
$(R_i - C_j)$	$(R_i + C_j)$	C_j	R_i	X_8	X_7	X_6	X_5	X_4	X_3	X_2	X_1	
۰/۰۵	۷/۵۵	۳/۷۵	۳/۸۰	۰/۳۵	۰/۴۳	۰/۵۹	۰/۵۷	۰/۶۰	۰/۴۰	۰/۵۰	۰/۳۶	X_1
۰/۹۴	۹/۰۲	۴/۰۴	۴/۹۸	۰/۵۱	۰/۵۵	۰/۷۳	۰/۷۴	۰/۷۷	۰/۵۶	۰/۵۱	۰/۶۱	X_2
۱/۴۶	۸/۳۰	۳/۴۲	۴/۸۸	۰/۵۲	۰/۵۵	۰/۷۲	۰/۷۱	۰/۷۶	۰/۴۲	۰/۶۳	۰/۵۷	X_3
-۱/۰۳	۹/۰۳	۵/۰۳	۴/۰۰	۰/۴۱	۰/۴۷	۰/۶۱	۰/۵۹	۰/۵۱	۰/۴۳	۰/۵۰	۰/۴۸	X_4
-۰/۸۱	۸/۵۱	۴/۶۶	۳/۸۵	۰/۳۸	۰/۴۴	۰/۵۸	۰/۴۶	۰/۶۲	۰/۴۲	۰/۵۰	۰/۴۵	X_5
-۰/۵۲	۸/۹۰	۴/۷۱	۴/۱۹	۰/۴۳	۰/۴۸	۰/۵۰	۰/۶۲	۰/۶۶	۰/۴۵	۰/۵۴	۰/۵۱	X_6
-۰/۶۲	۶/۷۰	۳/۶۶	۳/۰۴	۰/۳۳	۰/۲۸	۰/۴۳	۰/۴۳	۰/۵۱	۰/۳۳	۰/۳۸	۰/۳۵	X_7
۰/۵۳	۷/۰۱	۳/۲۴	۳/۷۷	۰/۳۱	۰/۴۶	۰/۵۵	۰/۵۴	۰/۶۰	۰/۴۱	۰/۴۸	۰/۴۲	X_8

در این راستا دو عامل بهره‌مندی از عدالت، برابری و عدم تبعیض (X_2) و برخورداری از سلامت روحانی و جسمانی شهروندان (X_4)، دارای بیشترین مجموع شدت، هم از نظر نفوذکنندگی یا اثرگذاری و هم از نظر تحت نفوذ واقع شدن یا اثرپذیری ($R_i + C_j$)، هستند. بر این اساس عامل برخورداری از رفاه مادی (درآمد و اشتغال پایدار) و به دور از فقر، بیکاری و گرانی (X_3) شدیداً نفوذکننده یا اثرگذار و عامل برخورداری از سلامت روحانی و جسمانی شهروندان (X_4) شدیداً اثرپذیر و تحت نفوذ سایر عوامل تبیین‌کننده احساس امنیت شهری بوده‌اند. بدین ترتیب بر اساس قاعده تصمیم می‌توان چهار عامل برخورداری از ایمان، معنویت، ارزش‌ها و باورهای دینی (X_1)، بهره‌مندی از عدالت، برابری و عدم تبعیض (X_2)، برخورداری از رفاه مادی (درآمد و اشتغال پایدار) و به دور از فقر، بیکاری و گرانی (X_3) و برخورداری از فضای کالبدی پایدار اعم از مسکن مناسب و دسترسی‌های بهینه به انواع خدمات (X_8) را در گروه عوامل علی تأثیرگذار بر احساس امنیت شهری و سایر عوامل را در گروه عوامل معلولی یا اثرپذیر محسوب کرد. در مرحله نهایی همان‌طور که شکل (۱) نشان می‌دهد میزان آستانه

ارزشی یا ضریب آلفا محاسبه و تعیین شده است. ارزش عددی آستانه مورد پذیرش از طریق محاسبه متوسط عناصر ماتریس T و از طریق تابع زیر محاسبه و برآورد شده است. این محاسبه به هدف حذف پاره‌ای از اثرات عناصر در ماتریس T انجام می‌شود.

$$\alpha = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n [t_{ij}]}{N} = \frac{32.51}{64} = 0.508$$

مبنای تصمیم‌گیری بر اساس آستانه محاسبه شده بدین گونه است که عناصر تشکیل‌دهنده t_{ij} در صورتی که بزرگ‌تر از میزان آستانه ارزشی باشند، انتخاب می‌شوند و در ترسیم دیاگرام به صورت فلش جهت‌دار میزان رابطه هر عامل با سایر عوامل را به‌عنوان عامل علی نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود عامل برخورداری از رفاه مادی (درآمد و اشتغال پایدار) و به دور از فقر، بیکاری و گرانی (X_3) بیشترین تأثیر را بر سایر عوامل از دیدگاه خبرگان در سطح کلانشهر تهران داشته است.

شکل: تحلیل روابط علت و معلولی عوامل تأثیرگذار بر احساس امنیت شهری در کلانشهر تهران از دیدگاه خبرگان

نتیجه‌گیری

تحلیل و ارزیابی احساس امنیت در مناطق شهری در هر مکان جغرافیایی از پاره‌ای اشتراکات و نیز از افتراقات معنایی برخوردارند. بر این مبنا نخستین گام در تحلیل احساس امنیت شهروندان در هر مکان جغرافیایی بر پایه نوع بینش و اعتقادات شهروندان انجام می‌شود. برای نمونه به نظر می‌رسد انسان در منظر غرب و با رویکرد تجربه‌گرایی بیشتر با غرایزی برانگیخته می‌شود که ریشه‌های زیست‌شناختی دارد. از دیدگاه لیبرالیسم انسان از آزادی مطلق برخوردار است و یا آنچنان که در رویکرد اپیکوریسم مطرح می‌شود انسانی موفق‌تر است که از لذت مادی بیشتری بهره‌مند شود. در صورتی که امنیت شهروندان از دیدگاه مکتب اسلام با سازوکارهای بینشی و نوع جهان‌بینی اسلامی مورد سنجش و ارزیابی قرار می‌گیرد. بر این مبنا می‌توان به وجوه متفاوتی از عوامل تأثیرگذار بر احساس امنیت در مکاتب مختلف اعم از مکاتب غربی و یا اسلام دست یافت. صرف‌نظر از دیدگاه‌ها و جهان‌بینی‌های حاکم بر مقوله احساس امنیت شهری یکی از موضوعات مهمی که در سطح سکونتگاه‌های شهری مطرح است اتخاذ تدابیر مناسب از طریق سیاست‌های مناسب شهری و برنامه‌ریزی شهری برای ارتقای ایمنی و امنیت شهری است. در این راستا شناخت عوامل تأثیرگذار و تأثیرپذیر بر احساس امنیت شهری از طریق به‌کارگیری روش‌های تعاملی و مبتنی بر روابط علت و معلولی می‌تواند بستر مناسبی برای برنامه‌ریزی و مدیریت شهری فراهم کند. بدین منظور با استفاده از روش تصمیم‌گیری مبتنی بر خطا و ارزشیابی آزمایشگاهی مبتنی بر آرای ۲۰ نفر از خبرگان حوزه امنیت شهری مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار و تأثیرپذیر بر احساس امنیت شهروندان کلانشهر تهران شناسایی شد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که از میان ۸ عامل تبیین‌کننده احساس امنیت شهری چهار عامل برخورداری از ایمان، معنویت، ارزش‌ها و باورهای دینی (X_1)، بهره‌مندی از عدالت، برابری و عدم تبعیض (X_2)، برخورداری از رفاه مادی (درآمد و اشتغال پایدار) و به دور از فقر، بیکاری و گرانی (X_3) و برخورداری از فضای کالبدی پایدار اعم از مسکن مناسب و دسترسی‌های بهینه به انواع خدمات (X_8) در گروه عوامل علی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر احساس امنیت شهروندان کلانشهر تهران محسوب می‌شوند. بدین ترتیب چهار عامل دیگر به‌ویژه برخورداری از سلامت روحانی و جسمانی شهروندان، مصون بودن در برابر تهدید و ترس از خشونت، جرم، سرقت، قتل، نزاع و درگیری و نیز ایمنی از انواع مخاطرات طبیعی و انسان ساخت به‌عنوان عوامل معلولی، به میزان قابل توجهی تحت تأثیر تأمین نیازهای مادی و معنوی شهروندان قرار دارد. محققان باتوجه‌به نتایج تحقیق استنتاج می‌کنند که صرف‌نظر از دیدگاه‌های فلسفی و آرای جهان‌بینی‌های حاکم بر عوامل تبیین‌کننده احساس امنیت شهری، تأمین نیازهای مادی

شهروندان، توجه بر توسعه عدالت توزیعی و مراوده‌ای به‌ویژه در تخصیص منابع، تأکید بر توسعه کالبدی پایدار شهری و نیز توجه به وجه درونی و معنویت شهروندان قادرند ارتقای بخش احساس امنیت شهری در کلانشهر تهران باشند. بدین ترتیب می‌توان نتیجه‌گیری کرد که در حوزه معیارهای تبیین‌کننده احساس امنیت شهری نتایج تحقیق با نظرات اندیشمندانی اسلامی چون فارابی، ابن‌خلدون، حکیم سبزواری، مرتضی هشام و نظریه‌پردازان غربی چون توماس هابز که رقابت برای دستیابی به منابع کمیاب و رقابت‌های نابرابر مبتنی بر زور و فریب را موجب ناامنی می‌دانند، اندیشه فکری دورکیم که عامل ناامنی شهرها را ناشی از برهم خوردن سلسله اصول و قواعد اخلاقی می‌پندارد، اندیشه‌های پارسونز که عامل ارزش‌های درونی‌شده و نهادینه‌شده را عامل تحقق امنیت می‌داند، تفکرات گیدنز که عوامل بروز ناامنی را بی‌اعتمادی و عدم اطمینان در جامعه تلقی می‌کند و نیز بسیاری از نظریه‌پردازان شهری همچون جین جکوبز، الیزابت وود، اسکلامو آنجل، اسکار نیومن، ویلسون، کلینگ و هیلیر که از نگاه کالبدی و گرایش به جرم به حوزه امنیت شهری نگریسته و عواملی چون انواع آلودگی‌ها، فرم فضا، اندازه فضا، دسترسی‌ها، کیفیت سکونت و کاربری اراضی را در شکل‌گیری ناامنی‌های شهری به‌ویژه جرم‌خیزی شهرها مؤثر می‌دانند منطبق است. همچنین باتوجه‌به نظرات مطرح‌شده روش دیما‌تال به‌خوبی توانسته عوامل تأثیرگذار بر احساس امنیت شهری را در دو گروه عوامل علی و معلولی طبقه‌بندی کند.

منابع

- ابراهیمی، شهروز (۱۳۹۳). «بررسی تطبیقی رویکرد امنیتی اسلام با رویکرد امنیتی رئالیسم و لیبرالیسم»، دو فصلنامه علمی - پژوهشی جامعه‌شناسی سیاسی جهان اسلام، دوره ۲، شماره ۱، صفحه ۲۸-۱.
- افسری، رسول و همکاران (۱۳۹۹). «آینده‌پژوهی امنیت اجتماعی در نظام شهری ایران: شاخص‌شناسی برای تبیین، سنجش و اولویت‌بندی». آینده پژوهی دفاعی، سال پنجم، شماره ۱۶، صفحه ۱۴۱-۱۰۹.
- امیر کافی، مهدی (۱۳۸۵). «بررسی احساس امنیت و عوامل مؤثر بر آن». فصلنامه تحقیقات علوم اجتماعی ایران، صفحه ۲۶-۱.
- تاجبخش، شهربانو (۱۳۹۷). «مفهوم امنیت انسانی و ابعاد سیاست‌گذارانه آن». فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره هشتم، شماره بیست و هشتم، صفحه ۳۷۴-۳۶۷.

- جوانمرد، مهدی (۱۳۸۵). «مؤلفه‌های نظم عمومی و امنیت اجتماعی از دیدگاه قرآن کریم و پیامبر اعظم». همایش علمی و پژوهشی سیره سیاسی پیامبر اعظم، صفحه ۱۷۹-۱۳۴.
- حسینی، بهشید و قدیری محدثه (۱۳۹۵). «رهیافت نوین ارتقاء سطح امنیت شهر تهران با رویکرد پدافند غیرعامل». فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال سی و یکم، شماره چهارم شماره پیاپی ۱۲۳، صفحه ۴۵-۵۹.
- جان‌پور، محسن و همکاران (۱۳۹۲). «تبیین عوامل اجتماعی- سیاسی موثر بر امنیت شهر تهران». فصلنامه مطالعات جامعه شناختی ایران، سال سوم، شماره نهم، صفحه ۲۷-۹.
- رضایی خرم‌آبادی، حجت و همکاران (۱۳۹۸). «ارزیابی رابطه ی امنیت و اوقات فراغت در فضاهای سبز شهری». فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره بیست و سوم، شماره ۴، صفحه ۸۷-۱۲۱.
- رضوان، علی و فتحی، منصور (۱۳۹۱). «بررسی عوامل مرتبط با احساس ناامنی در محلات شهری؛ در ناحیه ۳ منطقه ۱۷ شهرداری تهران». فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دوازدهم، شماره ۴، صفحه ۳۸۷-۴۱۰.
- رفیعیان، محسن و همکاران (۱۳۹۱). «ارزیابی احساس امنیت شهروندان با رویکرد منظر شهری نمونه موردی محله اوین». فصلنامه مطالعاتی شهر ایرانی و اسلامی، شماره هشتم، صفحه ۵۱-۶۴.
- سعادت‌فر، احترام (۱۳۸۸). «رابطه ی آزادی و امنیت از دیدگاه امام خمینی». کنگره ملی اندیشه های فرهنگی و اجتماعی امام خمینی، صفحه ۱۵-۱.
- سواد، علی‌اصغر و همکاران (۱۳۹۶). «تبیین نظری اصول محتوایی و مولفه های مبنایی تدوین الگوی بومی (اسلامی - ایرانی) مدیریت». فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره بیست و یکم، شماره ۴، صفحه ۱۲۱-۸۶.
- شاه‌حسینی، پروانه و عاشورمراد، مریم (۱۳۹۵). «تحلیلی بر وضعیت مبلمان شهری منطقه ۱۵ شهرداری تهران». فصلنامه مطالعات برنامه ریزی شهری، سال سوم، شماره ی یازدهم، صفحه ۲۳-۱۲.
- صارمی، حمیدرضا و صارمی، مسعود (۱۳۸۹). «عوامل پیدایش ناامنی در شهرها از منظر اسلام». فصلنامه مطالعات شهرهای ایرانی و اسلامی، شماره اول، صفحه ۴۶-۵۸.
- صالحی امیری، سیدرضا و افشاری نادری، افسر (۱۳۹۰). «مبانی نظری و راهبردی مدیریت ارتقای امنیت اجتماعی و فرهنگی در تهران». فصلنامه راهبرد، شماره ۵۹، سال بیستم، صفحه ۴۹-۷۶.

- عباس زادگان، مصطفی (۱۳۹۵). «سنجش امنیت شهری در محله فرحزاد تهران با استفاده از روش تحلیل عاملی». نشریه معماری اقلیم گرم و خشک سال چهارم، شماره چهارم، صفحه ۴۹-۶۳.
- فلاحت، سمیه (۱۳۹۸). «تصویر سازی مجدد شهر : درکی نوین از منطق شهری (شهر اسلامی)». مترجمان دکتر ابوالفضل مشکینی و کیمیا قاسمی، ناشر آراد کتاب، صفحه ۱-۳۴۶.
- فلاحتی، لیلا (۱۳۹۴). «ساختار فضایی شهر و احساس امنیت در بین زنان مطالعه موردی: ورودی مترو تجریش و پایانه جنوب تهران». فصلنامه مطالعات شهر ایرانی - اسلامی، شماره بیستم، صفحه ۷۳-۶۱.
- قنبری، محمد و همکاران (۱۳۹۵). «تحلیلی بر زیست پذیری شهری با تاکید بر شاخص امنیت و پایداری مورد مطالعه کلانشهر مشهد». مجله پژوهش های جغرافیای سیاسی، سال اول، شماره ۳، صفحه ۱۵۴-۱۲۹.
- قرایی، فریبا و همکاران (۱۳۸۹). «بررسی و سنجش حس امنیت در مناطق مختلف شهری نمونه موردی: مناطق ۲ و ۱۱ تهران». آرمانشهر شماره ۴، صفحه ۳۲-۱۷.
- کیانی مسلمی، صدیقه و بیگلری‌نیا، معصومه (۱۳۹۶). «شناسایی و اولویت بندی ابعاد امنیت و اثر آن بر توسعه گردشگری در مناطق شهری (مورد مطالعه کاشان)». پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، سال پنجم، شماره ۲۰، صفحه ۸۸-۵۹.
- محمدی ده‌چشمه، مصطفی و علیزاده، هادی (۱۳۸۸). «دولت اسلامی و امنیت». پژوهشگاه اندیشه سیاسی اسلام، ناشر دبیرخانه مجلس خبرگان رهبری، چاپ اول، صفحه ۴۷۰-۱.
- مرصوصی، نفیسه و عظیمی، سارینا (۱۳۹۶). «نقش عوامل محیطی و کالبدی در ارتقا امنیت فضا های شهری نمونه مطالعه: منطقه ۸ شهرداری تهران». فصلنامه علمی - پژوهشی و بین المللی انجمن جغرافیای ایران دوره جدید، سال پانزدهم شماره ۵۲، صفحه ۱۵۴-۱۳۷.
- موسوی کاشمری . سید مهدی (۱۳۹۶)، " ارزیابی مؤلفه های امنیت شهری بر پایه رویکرد ساختارگرا موردشناسی: شهر ارومیه"، فصل نامه علمی - پژوهشی اطلاعات جغرافیایی دوره ۲۶، شماره ۱۰۴، صفحه ۱۵۸-۱۴۵.
- موسی کاظمی، مهدی و همکاران (۱۳۹۳). «عوامل موثر بر بهبود امنیت محلات شهری؛ مورد مطالعه، محله جنت آباد شمالی شهر تهران». فصلنامه فضای جغرافیایی، سال چهاردهم شماره ۴۵ صفحات ۱۴۷-۱۲۹.
- مهدیزاد، وفا و نعیمی، کیومرث (۱۳۹۵). «بررسی کیفیت کالبدی منطقه ۱۲ تهران». اولین همایش بین المللی اقتصاد شهری (با رویکرد اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل)، صفحه ۵۲۹-۵۱۹.

کاربرد روش دیماتل در ارزیابی عوامل موثر... ----- محمدامین پورطاهری و همکاران

- نظم‌فر، حسین و همکاران (۱۳۹۷). «ارزیابی امنیت در فضاهای عمومی شهری نمونه موردی پارک‌های شهر تهران». فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره بیست و دوم، شماره ۲، صفحه ۱۶۵-۱۳۳.

- هشام، مرتضی (۱۳۹۳). «اصول سنتی ساخت و ساز در اسلام». مترجمان ابوالفضل مشکینی و کیومرث حبیبی، انتشارات مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری، صفحه ۱۶۳-۱. - هندیانی، عبدالله (۱۳۸۶). «بررسی تحولات مفهومی امنیت در محیط امنیتی». فصلنامه دانش انتظامی، سال نهم، شماره ۳، صفحه ۳۰-۱.

-Abbaszadegan. Mostafa (2016), "Measuring Urban Security in Farahzad Neighborhood of Tehran Using Factor Analysis Method", Journal of Hot and Dry Climate Architecture, Fourth Year, Fourth Issue, Pages 63-49

- Afsari. Rasoul et al (2016), "Social Security Future Studies in the Iranian Urban System: Index to Explain, Measure and Prioritize", Defense Futurology, Year 5, Number 16, pp. 141-109

-Chen -An Chun (2012), "Using DEMATEL Method for Medical Tourism Development in Taiwan", American Journal of Tourism Research Vol. 1, No. 1, p.26-32

-Commins. Stephen (2018), "From Urban Fragility to Urban Stability", a publication of the Africa center for strategic studies, Africa Security Brief, no.35

-DCAF (2019), "Urban Safety and Security", Free download from the Apple App Store or the Google Play Store, Geneva Centre for Security Sector Governance PP.1-9

-Detcharat Sumrit. A. and Pongpun. Anuntavoranich (2013), "Using DEMATEL Method to Analyze the Causal Relations on Technological Innovation Capability Evaluation Factors in Thai Technology-Based Firms", International Transaction Journal of Engineering Management, & Applied Sciences & Technologies, Volume 4 No.2,P.81-103

- Ebrahimi. Shahrooz (2014) A Comparative Study of the Security Approach of Islam with the Security Approach of Realism and Liberalism ", Journal of Political Sociology of the Islamic World, Vol.2, No. 1, pp. 1-28
- Economist Intelligence Unit Limited (2019),” Safe Cities Index Urban security and resilience in an interconnected world
- Falahat. Somayeh (2019), "Re-imagining the city: A New Understanding of Urban Logic (Islamic City)", Translated by Dr. Abolfazl Meshkini and Kimia Ghasemi, Publisher Arad Kitab, pp. 1-346
- Falahati. Leila (2015), "The Spatial Structure of the City and the Sense of Security among Women Case Study: Tajrish Metro Entrance and South Tehran Terminal", Iranian-Islamic City Studies, No. 20, pp. 73-61
- Falatoonitoosi.Elham et al(2014),” Expanded DEMATEL for Determining Cause and Effect Group in Bidirectional Relations”, Hindawi Publishing Corporation the Scientific World Journal ,Volume 2014, Article ID 103846, p.7
- Ghanbari .Mohammad et al. (2016), "An Analysis of Urban Liability with Emphasis on the Security and Sustainability Index of Mashhad Metropolis", Journal of Political Geography Research, Vo.1, No. 3, pp. 129-154
- Gharaii. Fariba et al. (2010), "Assessing the Sense of Security in Different Urban Areas: A Case Study: Districts 2 and 11 of Tehran", Armanshahr No. 4, pp. 17-32
- Hendiyani. Abdullah (2007), "Study of Conceptual Developments in Security in the Security Environment", Law Enforcement Quarterly, Year 9, Issue 3, Pages 1-30
- Hesham. Morteza (2014), "Traditional Principles of Construction in Islam", translated by Abolfazl Meshkini and Kiomars Habibi, Urban Planning and Architecture Research Center Publications, pp. 1-163

- _ Hosseini. Behshid and Ghadiri Mohadeseh (2016), "A New Approach to Improving the Security of Tehran with a Passive Defense Approach", Geographical Research Quarterly, Year 31, Number 4, No. 123, pp. 59-45
- _ Jakaitis. Jonas (2015), "The Quality of Life: Research of Urban Security Aspects", Civil Engineering and Architecture 3(1): 4-11
- _ Javanmardi. Mehdi (2006), "Components of Public Order and Social Security from the Perspective of the Holy Quran and the Great Prophet", Scientific and Research Conference on the Political Life of the Great Prophet, pp. 134-179
- _ Kiani moslemi. Sedigheh and Bigleri Nia. Masoumeh (2017), "Identification and Prioritization of Security Dimensions and Its Effect on Tourism Development in Urban Areas (Case Study of Kashan)", Journal of Police Geography, Fifth Year, No. 20, pp. 59-88
- _ Janparvar. Mohsen et al. (2013), "Explaining Socio-Political Factors Affecting the Security of Tehran", Iranian Journal of Sociological Studies Quarterly, Year 3, Issue 9, Pages 9-27
- _ Mahdizad. Vafa and Naeemi Kiomars (2016), "Study of Physical Quality in District 12 of Tehran", The First International Conference on Urban Economics (with the approach of resistance economics, action and practice), pp. 529-519
- _ Marsosi. Nafiseh and Azimi Sarina (2017), "The Role of Environmental and Physical Factors in Improving the Security of Urban Spaces Sample Study: District 8 of Tehran Municipality", Quarterly Journal of the Iranian Geographical Association New Volume, Fifteenth Year No. 52, pp. 154-137
- _ Mega Risdiana, Susanto. Tony Dwi (2019), "The Safe City: Conceptual Model Development - A Systematic Literature Review", Procedia Computer Science 161-291-299

- Mohammadi Deh Cheshmeh. Mustafa and Alizadeh. Hadi (2009), "Islamic State and Security", Islamic Political Thought Research Institute, Publisher of the Secretariat of the Assembly of Leadership Experts, First Edition, pp. 1-470
- Mousavi Kashmari. Seyed Mehdi (2017), "Evaluation of Urban Security Components Based on the Structuralist Approach to the Case Study: Urmia City", Journal of Geographical Information, Vol. 26, No. 104, pp. 145-158
- Musa Kazemi. Mehdi et al. (2014), "Factors Affecting the Improvement of Urban Neighborhood Security; Case Study, North Janatabad Neighborhood of Tehran", Geographical Space Quarterly, Year 14, No. 45, pp. 147-129
- Rafiiyan. Mohsen et al. (2012), "Evaluation of citizens' sense of security with an urban landscape approach, a case study of Evin neighborhood", Iranian and Islamic Studies, No. 8, pp. 51-64
- Rezaei Khorramabadi. Hojjat et al. (1398), "Assessing the relationship between security and leisure in urban green spaces", Quarterly Journal of Spatial Planning and Planning, Volume 23, Number 4, pp. 121-87
- Rezwani. Ali and Fathi. Mansour (2012), "Study of factors related to feelings of insecurity in urban areas; in District 3, District 17 of Tehran Municipality", Journal of Social Welfare, Twelfth Year, No. 4, pp. 410-387
- Saadat Far. Ehteram (2009), "The Relationship between Freedom and Security from Imam Khomeini's Perspective", National Congress of Imam Khomeini's Cultural and Social Thoughts, pp. 15-1
- Salehi Amiri. Seyed Reza and Afshari Naderi. Afsar (2011), "Theoretical and Strategic Foundations of Management for Promoting Social and Cultural Security in Tehran", Strategy Quarterly, No. 59, Year 20, pp. 76-49

- _ Saremi. Hamidreza and Saremi. Massoud (2010), "Factors of insecurity in cities from the perspective of Islam", Journal of Iranian and Islamic Cities Studies, No. 1, pp. 46-58
- _ Savadi. Ali Asghar et al. (2017), "Theoretical explanation of content principles and basic components of developing a native (Islamic-Iranian) model of management", Quarterly Journal of Spatial Planning and Planning, Volume 21, Number 4, pp. 121-86
- _Shah Hosseini. Parvaneh and Ashour Murad. Maryam (2016), "An Analysis of the Status of Urban Furniture in District 15 1 of Tehran Municipality", Quarterly Journal of Urban Planning Studies, Third Year, Issue 11, Pages 23-12
- _Shieh I. Jiunn et al (2010)," A DEMATEL method in identifying key success factors of hospital service quality", Knowledge-Based Systems (23), p. 277-282
- _ Tajbakhsh. Shahrbanoo (2015), "The Concept of Human Security and Its Policy-Making Dimensions", Quarterly Journal of Strategic Studies in Public Policy, Volume 8, Number 28, Pages 374-367.
- _Tulumello .Simone (2017)," Toward a Critical Understanding of Urban Security within the Institutional Practice of Urban Planning: The Case of the Lisbon Metropolitan Area", Journal of Planning Education and Research, Vol. 37(4) 397-410
- _United Nations Human Settlements Program (2007) ," ENHANCING URBAN SAFETY AND SECURITY", 1 – 433
- _ Yu .D et al (2013)", Assessing Urban Public Safety via Indicator-Based Evaluating Method: A Systemic View of Shanghai", Social Indicators Research An International and Interdisciplinary Journal for Quality-of-Life Measurement , Vol.113, NO.1